

امیر مینائی کی غیر مطبوعہ فارسی شاعری

امیر مینائی کے وصال کو ایک صدی سے زیادہ عرصہ گزر چکا مگر ہنوز ان کے جملہ مسودات کی طباعت و اشاعت کو ممکن نہ بنایا جاسکا۔ ان کی ۲۳ کتابیں شائع ہو چکی ہیں مگر ۲۷ کتابوں کے مسودات منظر اشاعت ہیں۔ (تفصیل کے لیے ملاحظہ کیجیے ”تحقیق“ جام شورو، شمارہ ۲۰۱۰ء میں ڈاکٹر ظفر اقبال کا مقالہ)۔ اس صورت میں سوال اٹھایا جاسکتا ہے کہ پھر کیوں امیر مینائی جیسی جامع الکلمات شخصیت کو ایک صدی سے زیادہ عرصے تک نظر انداز کیا جاتا رہا؟ اگر یہ کام اپنے وقت پر ہو جاتا تو امیر کے علمی و ادبی مقام اور مرتبے کے تعین پر کتنا کام ہو سکتا تھا۔

دیر سے سہی مگر اب کچھ اصحاب تحقیق اور اہل علم امیر مینائی کی طرف متوجہ ہوئے ہیں جیسے ڈاکٹر رؤف پارکچہ جنھوں نے ”امیر اللغات“ حصہ سوم کو مرتب کر کے پنجاب یونیورسٹی سے ۲۰۱۰ء میں شائع کیا یا ”امیر کی تاریخ گوئی“ ڈاکٹر ابرار عبدالسلام نے اور ”امیر مینائی کی ایک غیر مطبوعہ مثنوی کیوترنامہ“ ڈاکٹر ظفر اقبال نے مرتب کی۔ یہ دونوں مرتبات ”تحقیق“، جام شورو کے شمارہ ۲۰۱۰ء میں شامل اشاعت ہوئیں۔ ایسا لگتا ہے کہ آگامی امیر کے دور کا آغاز ہو گیا ہے۔

اس کا سہرا بجا طور پر نبیرہ امیر جناب اسرائیل احمد مینائی کے سر جاتا ہے جو اہل علم حضرات سے بھرپور تعاون کر رہے ہیں۔ اسی تعاون کے نتیجے میں آج امیر مینائی کے غیر مطبوعہ فارسی دیوان سے پہلی مرتبہ ایک مختصر انتخاب پیش کیا جا رہا ہے۔ آپ کی فارسی شاعری پر تبصرے کے لیے اتنا کلام ناکافی ہے مگر متصوفانہ رنگ جو امیر کے اردو کلام کا امتیازی رنگ ہے یہاں بھی نمایاں نظر آ رہا ہے ملاحظہ کیا جاسکتا ہے۔

حبیب ارشد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد

اے برتر از خیال و گمان و قیاسِ ما
دربارگاہِ تو کہ رساند سپاسِ ما
فریادِ ما ست خامشیِ ما بہ دادِ رس
ما عاجزیم و عجز بود التماسِ ما
رنگش ندیدہ دیدہ ادراک انبیاء
کے گنجد آں نگارِ پچشمِ قیاسِ ما
نیافت بوی از چمن یافت میدہد
رنگِ امید میچکد از رنگِ یاسِ ما
تا بال و پر بہ اوجِ ہوایت کشادہ ایم
برق ست آشیانہ مرغِ حواسِ ما
سیرِ بہارِ حسنِ تو کردیم در ازل
گلدستہ ایست خلد ز طاقِ اساسِ ما

ایں گونہ بیخودی بود از جمالِ خویش
 بشناختیم ایں کہ توئی در لباسِ ما
 اے نو بہارِ حسنِ کرمِ وقتِ واپس
 خون شد دل امید ز فریادِ یاسِ ما
 خود را شناختیم و خدا را شناختیم
 در بزمِ اوست آئینہٴ خود شناسِ ما
 از ماست رنگِ شانِ ظہورے و آشکار
 بُو میدہد ز یوسف کنگالِ لباسِ ما
 فریادِ میکنیم و بجایِ نمیرسد
 جز تو برحمت کہ برد التماسِ ما
 موسیٰ ز ہوش رفت و نداد دادِ مصطفیٰ
 پوشیدہ است برقِ تجلیِ لباسِ ما
 ما نیم و بیخودی است است اے امیر
 جوشد ہنوز بادہٴ دوشیں بکاسِ ما

غزل در شانِ حضرتِ غوثِ الاعظم رحمۃ اللہ علیہ

تعالیٰ اللہ شان و شوکتِ محبوبِ سبحانی
 فلکِ گردد بگردِ تربتِ سبحانی
 ز حسرتِ جانبِ بغدادِ دیدنہا سببِ دارد
 منم امیدوارِ رحمتِ محبوبِ سبحانی

جمالِ خاصِ محبوبِ خدا دردی عیاں بینی
 سراپا نور باشد کسوتِ محبوبِ سبحانی
 بگردابِ حوادثِ گشتیمِ گردید طوفانِ
 مددِ خواهم ز دوشِ همتِ محبوبِ سبحانی
 کلیمِ اللہ رفت از خود ز برقِ وادیِ ایمن
 زهوشم بُرد نورِ طلعتِ محبوبِ سبحانی
 بدوشِ خویشتن برداشت بارِ هر دو عالم را
 تو اے عاجز چه دانی قوتِ محبوبِ سبحانی
 مجسمِ مروگاں جانها رمیدن شیوه اش باشد
 کند کارِ میجا حکمتِ محبوبِ سبحانی
 غریب و بنوا و بیکس و مایوس و مظلوم
 بفریادم برس یا حضرتِ محبوبِ سبحانی
 چه بیم از آفتابِ حشر اربابِ عقیدت را
 سزایں اقوام و ظلِ رافتِ محبوبِ سبحانی
 دی در مجلسِ بنشین و فیضِ او تماشا کن
 ملکِ گردد بشر در صحبتِ محبوبِ سبحانی
 امیرِ خسته جاں را وارهاں از دامِ آفتها
 خداوندا! بحقِ حرمتِ محبوبِ سبحانی

☆☆☆

غزل در شانِ حضرتِ خواجہ معین الدینِ قدس سرہ العزیز

توئی عیسیٰ جاں پرور معین الدین اجمیری
بحال زارِ ما بنگر معین الدین اجمیری
منم گم کرده راه و نفس رہزن در کین من
توئی حامی توئی رہبر معین الدین اجمیری
جہاں از ظلمتِ ظلم ست ظلمانی بر اندازے
نقاب از چہرہ انور معین الدین اجمیری
دی بر اضطراب من ز رحمت گوشہ چشمے
تسلی بخش بر مضطر معین الدین اجمیری
دم نزعم زمن بگریز ای شیطان کہ می آید
بسر افسر بکف خنجر معین الدین اجمیری
لقب سلطان ہندت باشد و حکمت رواں باشد
بہر اقلیم و ہر کشور معین الدین اجمیری
بہر جانب کہ می بینم پنجم جلوہ آراید
قبا در بر کلمہ برسر معین الدین اجمیری
بگویم ہرچہ در مدحت نویسم ہرچہ در وصفت
مقام تُست زان برتر معین الدین اجمیری
زہولِ محشرم واعظ چہ ترسانی نمیدانی
معینم ہست در محشر معین الدین اجمیری

رسید از التهاب تشنه کای جاں بلب جای
 محبت ساقی کوثر معین الدین اجیری
 غلام بارگاہ تو امیر بے کس و مسکین
 ندارد بجز تو کس یاور معین الدین اجیری

غزلیات

(۱)

مائیم و حشر و رحمت پروردگار ما
 دیگر هر آنچه هست نیاید بکار ما
 از بسکه بیخود است دل بیقرار ما
 معشوق میکشد همه شب انتظار ما
 دل برد و داد بهتر از آن گلغزار ما
 جای دل است داغ دل اندر کنار ما
 بیند چشم عبرت اگر حال زار ما
 گل جای خنده گریه کند بر مزار ما
 حوراں غیر پیرهن خویش ساختند
 شد صرف خودنمایی خواباں غبار ما
 صد سال گل بروید و خون گردد و چکد
 یک ناله برکشد بچمن گر هزار ما
 از لذتی که داشت ندارد طپیدنش
 نوید شد مگر دل امیدوار ما

مارا نہیں بھیرتِ نرگسِ چہ بگری
 آنہم گلی ست از چمن انتظارِ ما
 چوں غنچہ کہ نشگد از چمن برند
 نذرِ تپسی شدہ عمر بہارِ ما
 زان گہ کہ بودہ ایم ترابا تو بودہ ایم
 در دل تویی و دل بود اندر کنارِ ما
 میرد بذوقِ مرگ ز افسردگی امیر
 بو کردہ است ہر کہ گلی از مزارِ ما

(۲)

از یاس ہم گرہ نکشاید زکارِ ما
 دیگر کجا رود دل امیدوارِ ما
 شبہا کہ خون دہد مژہ اشکبارِ ما
 بر روز خویش گرید و بر روزگارِ ما
 در جلوہ گاہ کیست دل بیقرارِ ما
 صد برقی طور می طپد اندر کنارِ ما
 فارغ ز انقلاب بود روزگارِ ما
 یک عالم ست رنگ و خزاں و بہارِ ما
 اے نازنینِ گیورِ غریباں چو بگری
 حسرتِ خبر دہد ز نشانِ مزارِ ما
 نفی برد زمانہ ز پروردہایِ خویش
 دل وقتِ درد ہیچ نیامد بکارِ ما

یارب شهیدِ حسرتِ ناز که بوده ایم
 خون میچکد ز بر رگِ سنگِ مزارِ ما
 در خاک هم هنوز اثرِ نشئه کسی است
 مستانه خیزد از سر کولیش غبارِ ما
 ما نیم و ذوقِ عشق که یک هجر صد وصال
 زلفِ تو هم شمی است ز شبهائی نارِ ما
 یکپاره هم ازاں نبود طولِ روزِ حشر
 صد حصه گر کنند شبِ انتظارِ ما
 دل تا فردِ روئی شگفتن ندید امیر
 صد فصلِ گلِ گذشت و نیاید بهارِ ما

(۳)

بدنام شد چو برق دلِ بیقرارِ ما
 آتشِ بجانِ جراتِ بی اختیارِ ما
 حیرتِ ازاں خوش است بمرتِ سرائے دهر
 کز بستنِ مژه گرهِ افتد بکارِ ما
 هستی ماست از دو طرف نیستی نصیب
 غلطد بروئی خاک چو دریا کنارِ ما
 نشوونمائی ما صفتِ شاخِ ناله ایست
 هر دل که آب گشت بود آبیاری ما
 محتاجِ غیر سوخته جانان نبوده اند
 شمعی ست بر شراره سنگِ مزارِ ما

چوں سبھ بی صدا ست کنوں سازِ مدعا
 صد عقدہ جائی نغمہ نماید بتارِ ما
 برخاست تا ز کوی تو از لامکاں گذشت
 در خاکدانِ دهر نباشد غبارِ ما
 افسردگی ماست ہماں در شبِ وصال
 رنگ از رُخ خزاں نہ پرد در بہارِ ما
 زد شعلہ ذانغ دل بہوای تو زیرِ خاک
 افروخت از نسیمِ چراغِ مزارِ ما
 مپسند دلِ افسردگی ما در انجمن
 باشد چو شمعِ سوختنِ ما بہارِ ما
 داریم آب و دانہ خود در گرہ امیر
 بردوشِ خویش ہچو کبر ہست بارِ ما

